

FOSSUM JERNVERK VED SKIEN.

En titt på de eldste jerngruver i landet.

"... særdeles god og rikholdig malm" og beliggende $\frac{1}{2}$ mil fra Skien. Gangen er $\frac{1}{2}$ lagter bred, 150 lagter lang og kan forsyne 3 hammere. (1 lagte = 2 meter). Slik beskrev den tyske bergmester Hans Glaser den malmåre han i 1538 ga en innberetning til Kristian III om. Denne gruve, Glasserstollen, den eldste jerngruve i landet, er en av de mange gruver i området vest og nordvest for Fossum ved Skien. Sammen med Breigangen og Bruberg utgjorde disse hovedgruvene ved Fossum verk. Dette jernverk var i drift fra ca. 1540 til 1867, og er det eldste jernverk i Norge.

Selve gruveområdet ligger i en prekambrisk gneiss. Malmårene har vanligvis et nordlig strøk og et nesten vertikalt fall. I motsetning til de fleste gruver i området er det særlig breigangen som er av mineralogisk interesse. Den skiller seg i mineralsammensetning sterkt ut fra de andre gruvene. Selv om denne ligger utenfor Oslofeltet, har den stor likhet med kontaktforekomster der. Her følger en beskrivelse av mineraler funnet på tippet ved Breigangen.

Magnetitt er mineralet gruve ble drevet på. Opptrer som årer av massiv malm med en stålgrå farge. Sterkt magnetisk. KVARTS finnes alltid i forbindelse med malmårene, noen ganger utkrystallisert i druserom. HEDENBERGITT er et hyppig opptredende mineral og finnes gjerne i store masser av en mørk grågrønn farge og med en strålig struktur. Stedvis er den som krystaller i kvarts.

GRANAT i grossular - andradittrekken finnes i store, løse krystallmasser eller utkrystallisert på hulrom i kvarts og hedenbergitt. Fargen er grågrønn, brun til helt sort. EPIDOT opptrer vanligvis som en tett, grønn masse, men stedvis også som krystaller i kvarts. LIEVRITT er alltid i krystallaggregater enten i kvarts eller hedenbergitt, noen ganger fritt utkrystallisert i druserom sammen med bergkrystaller. Lievritt fra Breigangen ble beskrevet slik i 1827: "Krystallene er ualminnelig fuldkomne. Fladerne glatte og glinsende og kanterne meget bestemte. Farven fløielssort." Breigangen er en av de få forekomster av lievritt i Norge. SVOVELKIS er forholdsvis vanlig, men konsentrert til et spesielt sted i gruen. Opptrer som krystallmasser i kvarts. KALKSPAT finnes heller sparsomt, enten som grove krystaller av gråhvit farge eller som såkalt skifer-spat på mindre druserom. JERNGLANS er et sjeldent mineral på Breigangen. Finnes som små skjell i kvarts. ASBEST finnes enkelte steder som uregelmessige masser i kvarts, opptil et par cm i diameter. Består av en finstrålig masse av lys grågrønn farge. Et KLORITT-mineral av en lys blågrønn farge fyller stedvis mellomrom mellom bergkrystaller og opptrer som en forholdsvis bløt, jordaktig masse.

Når man rusler rundt på de gamle gruveområdene er det ikke bare geologien og mineralogien som opptar en. Man må tenke på det slit som i 300 år har foregått her. Hvilken arbeidsplass dette en gang i tiden har vært med røyk fra fyrsetningen og heising og skjeiding av malm med håndkraft. Disse stedene ligger her som et "monument" over det som har foregått og bærer sine tydelige merker av det. Dette er et kulturminne. På denne bakgrunn er det satt igang et arbeid for å få vernet Breigangen og Glasserstollen for ettertiden da utbygging truer området.

Alf Olav Larsen.